

De heksenkonigin in het Hoge Noorden

Een casestudie rond gender, macht, etniciteit en zwarte magie in *Egils saga Skalla-Grímssonar* en *Hrólfs saga kraka*

Sofie Vanherpen, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, Universiteit Gent

Abstract

In *Egils saga Skalla-Grímssonar*, een van de bekendste *Íslendingasögur*, speelt de auteur zijn mannelijke hoofdpersonage Egil uit tegen Gunnhild Ozursdóttir. Zij vertoont opvallende overeenkomsten met Skuld Helgisdóttir en Hvit dochter van de koning der Lappen in *Hrólfs saga kraka*. *Hrólfs saga kraka* is dan weer een van de bekendste *Fornaldarsögur*. Deze drie vrouwen worden door de auteurs van beide saga's geportretteerd als heksenkonigin.

Zowel Gunnhild in de *Egla* als Skuld en Hvit in *Hrólfs saga* vallen op door hun anders-zijn. In haar werk *Le deuxième sexe* definieert Simone de Beauvoir de vrouw als de Ander, waarbij het mannelijke alle positieve aspecten behelst en het vrouwelijke alle negatieve. De heksenkoniginnen moet men binnen deze traditie plaatsen. Het zijn stuk voor stuk vrouwen die in een machtspositie verkeren, maar deze macht willen gebruiken, misbruiken en uitbreiden. Belangrijk voor het Oudnoordse begrip van macht en gerelateerd daaraan de man - vrouw verschillen zijn de concepten *innan stokks* of *fyrir innan stokk* en *utan stokks*. *Innan stokks* of binnenshuis slaat de vrouw de scepter, *utan stokks* of buitenshuis is het de man die de plak zwaait. Wordt deze grens overschreden dan komen daar problemen van, zoals het geval is bij onze heksenkoniginnen.

In mijn paper wou ik nagaan op welke manier de twee teksten, *Egla* en *Hrólfs saga*, de relatie tussen gender en macht in de hoogste rangen van de maatschappij uitdrukken en interpreteren. Zowel konigin Gunnhild, als Skuld en Hvit zijn sterke vrouwen die de mannelijkheid en macht van de (mannelijke) helden in vraag stellen en provoceren. Om deze vrouwen en de macht die ze hadden in een slecht daglicht te plaatsen en hen als de Ander te representeren, wendde de scribenten/auteurs gender specifieke en niet-specifieke typeringen aan die dit anders-zijn nog versterken.

Zowel Gunnhild in *Egils saga Skalla-Grímssonar* als Hvit en Skuld in *Hrólfs saga kraka* zijn sterke karakters en stralen autoriteit en macht uit op de mannelijke helden om hen heen. Een ieder van hen vormt een directe bedreiging voor mannelijkheid. Hierdoor worden deze vrouwen gezien als ontwrichtend voor de sociale orde van de middeleeuwse maatschappij die wordt afgeschilderd in de Oudnoordse literatuur. De auteurs vinden een oplossing door deze vrouwen af te schilderen als heksenkoniginnen en ze transformeren hen op die manier in bovenmenselijke figuren. Zowel in *Egils saga Skalla-Grímssonar* als in *Hrólfs saga kraka* wordt gebruik gemaakt van enkele stereotiepe motieven die bij contemporaine lezers of toehoorders negatieve connotaties oproepen en een voorbode is voor dramatische gebeurtenissen. De vrouw wordt gezien als de Ander. Verschillende negatieve aspecten zoals de vrouw als *whetter* en verleidster, etniciteit (de Samische vrouw of alfenvrouw), en de vrouw als zwarte magiër worden samen gegoten om te komen tot het beeld van de heksenkonigin.

Bibliografie

- Anoniem. Egil's saga. Red. Svanhildur Óskarsdóttir. Vert. Bernard Scudder. Harmondsworth: Penguin, 2004.
- . The saga of king Hrolf Kraki. Vert. Jesse L. Byock. Harmondsworth: Penguin, 1998.
- Ciklamini, Marlene. „The folktale in Heimskringla (Hálfðanar saga svarta – Hákonar saga góða).” Folklore 90.2 (1979): 204-216.
- Davidson, H. R. Ellis. „Hostile magic in the Icelandic Sagas.” Newall, Venetia. The witch figure. London: Routledge, 2004. 20-41.
- De Beauvoir, Simone. Deuxième sex. Paris: Gallimard, 1949.
- Jakobsson, Ármann. „Queens of terror: perilous women in Hálf's saga and Hrólf's saga kraka.” Jakobsson, Ármann en Annette lassen. Fornaldarsagornas struktur och ideologi : handlingar från ett symposium i Uppsala 31.8-2.9 2001. Uppsala: Swedish Science press, 2003. 173-189.
- . „The extreme emotional life of Volundr the elf.” Scandinavian studies 78.3 (2006): 227-254.
- Jochens, Jenny. Old Norse images of women. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1996.
- Jones, Gwyn. A history of the Vikings. Oxford: Oxford University press, 1984.
- Kress, Helga. Máttugar meyjar: Íslensk fornbókmenntasaga. Reykjavík: Háskólaútgáfan, 1993.
- Mitchell, Stephen. „Magic as acquired art and the ethnographic value of the sagas.” Ross, Margeret Clunies. Old Norse myths, literature and society. Odense: University Press Southern Denmark, 2003. 132-152.
- Raudvere, Catharina. „Trolldómur in early medieval Scandinavia : the Middle Ages.” Jolly, Karen, Catharina Raudvere en Edward Peters. Withcraft and magic in Europe. London: Althone, 2002. 73-172.
- Strömbäck, Dag. Sejd: textstudier i Nordisk religionshistoria. Stockholm: Gebers Forlag, 1935.